

Heraldickým detektivem po Žďársku

■ Naše vědomostní hra

Dnes přicházíme s dalším dílem našeho heraldického kvizu po Žďársku. Ani tentokrát nechybí nápovědy, takže buďte pozorní.

Na straně 15 se opět dozvíte, zda jste hádanky vyřešili správně.

Dřevorubec s jedlí

(Tajná obec č. 1)

Dnešní první tajná obec se nachází severně od Žďáru.

Na její obecní pečeti z roku 1749 je drvař porážející jehličnatý strom. V okolí obce totiž kdysi pracovaly čtyři skelné hutě a ty nějakého dřeva spálily...

Na novodobém znaku uděleném obci v roce 2011 je v modrém štítě nad volným mostem se třemi oblouky vpravo jedle se zásekem v kmeni a vlevo dřevorubec držící kosmo sekeru-širočinu, vše stříbrné. Nahoře uprostřed lilie provázená dvěma šesticípmými hvězdami, vše zlaté.

Obec sklářů a drvařů

Tříobloukový Valentův most se do znaku nedostal náhodou. Je pro obec jak historickou dominantou, tak i symbolem souznělosti. V roce 1856 spojil přes řeku Svratku dvě osady stejného názvu. Na kameni u mostu je vyznačena zemská hranice Čechy-Morava.

Moravská část obce je starší a má přízvisko „na Moravě“.

A teď nápověda: Osada byla založena po roce 1250 Heroldem (Gerhardem) z Obřan, synem zakladatele žďárského kláštera. V roce 1366 kroniky zaznamenaly svár mezi novoměstským panstvím a žďárským klásterem o sporné hranice. Nakonec byla moravská osada přiřknuta Novoměstským a klášter získal lesy nalevo od pramene řeky.

Na české straně byla založena osada s přízviskem „Český“. Patřila k rychmburskému panství. Písemně je doložena r. 1456.

V okolí obce v minulosti fungovaly čtyři skelné hutě. Ta nejstarší s názvem Mariánská huť tavila tabulové sklo již v roce 1604. Později přibrala výrobu skla dutého a barevného. Sklárna pracovala až do roku 1914 a vyučil se tu např. zakladatel

KAMENNÝ Valentův most spojuje od roku 1856 moravskou a českou stranu obce. **Zdroj: www.vysocina.eu**

škrdlovické hutě Emanuel Beránek.

V 18. a 19. století se také v okolí těžila železná ruda pro kadovské a novoměstské železářny.

Původní kostel ze 16. století v obci byl zasvěcen sv. Kateřině. Po zásahu bleskem jej v r. 1784 nahradil chrám Páně v klasicistním stylu. Moravská i česká osada byly v roce 1951 sloučeny v jednu obec. Má kolem 1300 obyvatel. Místní části nesou názvy Brušovec, Plac, Kocanda, Mariánská huť, Kuchyně a Familie.

Jak se želva ocitla v erbu

(Tajná obec č. 2)

Druhá tajná obec má ve znaku želvu. Novodobý znak byl obci udělen v roce 1998 a vychází z barokního znaku nalezeného na zdejší rychtě.

V červeném štítě pod stříbrným břevnem je stříbrná želva se zlatým krunýřem. Hlava štítu je třikrát zlatě-červeně polcená, v ní stojí čtyři lvi opačných barev.

Želva v obecním znaku odkazuje na santiniiovskou symboliku. Nese ji nejvýznamnější památka obce, kostel zasvěcený památce Navštívení Panny Marie. Význam čtyř lvů v obecním znaku se zatím nepodařilo dohledat. Faktem ale je, že lev provází české a moravské erby již od dob Přemysla Otakara I. Na markraběcí pečeti jeho staršího bratra Vladislava Jindřicha se vůbec poprvé lev objevil v r. 1213.

Víra, věrnost, trpělivost

Tajná obec leží jihovýchodně od Žďáru a založil ji nejspíš žďárský klášter. První písemná zmínka o ní je z roku 1341, dokládá existenci fary. Rychta tu ve stejné době bývala největším statkem s pozemky o výměře až 85 ha.

Název obce zřejmě povstal od osobního jména Ubyčest, neboť k roku 1341 se váže záznam sporu o

desátky fary v Ubči.

O poutním kostele Navštívení Panny Marie je nejstarší zmínka v roce 1672. Dle legendy jej nechal postavit ještě před rokem 1234 pán zdejšího panství Mikuláš Smil. Za třicetileté války byl svatostánek velmi poškozen, takže jej žďárský opat Václav Vejmluva nechal zbořit a v roce 1730 začala dle projektu Jana Blažeje Santiniho Aichla stavba kostela nového.

Trvala do roku 1735 a provedl ji asi již Santiniho následovník, stavitel František Witinhofer.

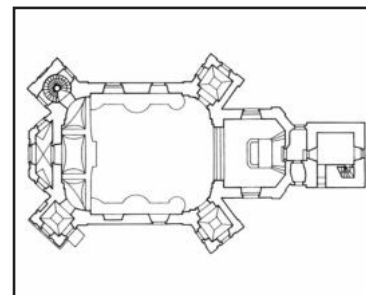
Půdorys poutního kostela má tvar želvy, připomínající vlastnosti Panny Marie, tedy stálost ve víře, věrnost, trpělivost...

Latinské slovo „testudo“ znamená nejen želvu, ale zde i záštitu milostné sošky Madony. Želva coby symbol cudnosti v křesťanství také značila ideál dobré manželky. Ta by stejně jako želva neměla mít jazyk a nikdy neopouštět svůj krunýř (želvy samozřejmě jazyk mají, jen jej nemožou vystrčit...) Nicméně, cudná žena měla být mlčenlivá a zdržovat se doma.

Obdélníková loď se zkosenými rohy představuje želví tělo, nárožní čtvercové kaple - nohy, mělký presbytář se seříznutými východními rohy - krk, polygonální sakristie - hlavu a západní kaple, předsíň - ocas želvy.

Oba poutní svatostánky mají krom symboliky ještě jedno společné. Po požáru kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře byla v r. 1784 do tohoto kostela přenesena barokní kazatelna s reliéfem umučení sv. Jana Nepomuckého.

Jak pro ŽN potvrzuje kastelán-

Půdorys kostela ve tvaru želvy. Návrh Jana Santiniho Aichla.

Zdroj: www.santini.cz

ka žďárského svatojánského kostela Michaela Kokojanová, originální kazatelna ze Zelené hory zůstává stále v obci. „Je na ní vyobrazen reliéf shazování Jana Nepomuckého do Vltavy. Současná kazatelna v poutním kostele je již pozdější kopii původní kazatelny. Je o něco subtilnější, má menší uměleckou kvalitu vyobrazení, ale reliéf je svým významem totožný,“ říká kastelánka. Vracení originální kazatelny na Zelenou horu není v plánu.

V obci se konají dvě slavné poutě vztahující se k Panně Marii (31. 5. a 8. 9.). V parku u řeky stojí od roku 2010 další dominanta obce. Asi nepřekvapí, že je to obří želva od sochaře Michala Olšiaka.

DETAIL reliéfu svržení sv. Jana Nepomuckého do Vltavy, který známe z barokní kazatelny na Zelené hoře. Věděli jste, že ve Žďáře je kopie? Originál (vpravo) najdeme v kostele naší tajné obce. **Zdroj: net a Regionální muzeum Žďár n.S.**

Ryba na barokní pečeti

(Tajná obec č. 3)

I naše třetí tajná obec má souvislost se založením kláštera, pod který patřila. Novodobý znak byl obci udělen v roce 2005. Navrhl jej uznávaný český heraldik Jiří Louda.

V horní části zlato-modře děleného štítu jsou černé zkřížené ostrve, dole dvě stříbrná vlnitá břevna přeložená zlatou rybou.

Ostrve odkazují na fakt, že od 14. století měl žďárský klášter řadu výsad udělených pány z Lipé a Lichtenburka. Ti jako všichni Ronovci užívali erb černých skřížených ostrví na zlatém štítu.

Ryba položená na modrobílé pruhy (symbol vody) odkazuje na nejstarší barokní pečeť obce, na níž byla právě ryba na vodě. Ta se i objevovala na razítkách obce ještě ve 20. století.

Noví osadníci neplatili

Písemné zmínky z doby zakládání cisterciáckého kláštera jsou nedostatečné, ale naše tajná osada severovýchodně od Žďáru je nejspíš jednou z nejstarších. Asi existovala již před r. 1264, i když první písemný doklad o ní je z r. 1407.

Malá nápověda: Její název je typický pro osady zakládáné ve 13. a 14.

století. Za to, že lidé vykáceli les a přeměnili jej v pole, byli po určité lhůtu osvobozeni od poplatků. Osvobození se řeklo staročesky lhůta.

Obec zemědělců a uhlířů se stala významným hospodářským centrem, stál tu mlýn, vyhlášený široko daleko.

(Pokračování na str. 12)